

Govor generalne državne tožilke dr. Katarine Bergant na Izobraževalnih dnevih državnih tožilcev

Spoštovani predsednik Ustavnega sodišča dr. Rok Čeferin, spoštovana ministrica za pravosodje mag. Andreja Kokalj, spoštovani minister za notranje zadeve Branko Zlobko, spoštovani podpredsednica Vrhovnega sodišča RS Marjeta Švab Širok in generalna državna odvetnica dr. Ana Kerševan, spoštovani visoki gostje, spoštovani in dragi kolegi in kolegice tožilke, vsi prav lepo pozdravljeni.

Tradicija je povedna. Več kot trideset let izobraževalnih tožilskih dni dokazuje zavedanje tožilstva, da dobro delo ni mogoče brez znanja.

Danes nismo le na dvaintridesetem izobraževanju in jubilejnem tridesetem zboru državnih tožilcev. Današnji dan pomeni trideset let vztrajanja pri nečem, kar v našem poklicu ni le dodana vrednost, ampak je njegov temelj: vztrajanja pri izobraževanju in povezovanju.

Ker dobro dela samo tisti, ki veliko ve in zna.

In ker je naša naloga bistveno več kot zgolj kazenski pregon oziroma vlaganje več obtožb in predlaganje višjih in strožjih kazenskih sankcij, kot se prevečkrat v javnosti razume in na krilih populizma od nas zahteva ali pričakuje. Naša temeljna naloga je, da za vsako zadevo, od najlažje, do pravno in dejansko najbolj zahtevne in obsežne, izberemo najboljšo in najustreznejšo rešitev — strokovno, premišljeno, pravilno in zakonito.

V preteklem letu smo bili nenehno na očeh, o naših obtožbah niso odločala le sodišča, ocenjevali in sodili sta nas tudi politika in javnost, slednja tako strokovna kot laična.

Tožilsko delo je vedno bolj zahtevno in tudi z vidika osebne varnosti izpostavljeno, zato od tožilcev zahteva predvsem trdno osebnost in vse bolj kompleksna znanja, tudi onkraj prava.

Pomembno je, da naše odločitve, ki jih dnevno sprejemamo, niso le po pravu, ampak da so tudi prave. Vedno moramo imeti pred očmi, da samo pravniško korektna in zgolj v okviru zakonskih možnosti izbrana rešitev, ni nujno tudi pravilna. Šele ko je naša odločitev razumljena tudi kot pravična, družbeno sprejemljiva in skladna z občimi moralnimi vrednotami, je v očeh javnosti, v imenu katere delujemo, tudi legitimna. In prepoznavna legitimnosti našega dela bi morala biti naš cilj.

Tega pa ob vsem pravnem znanju, ki ga imamo, ni mogoče doseči brez treh stvari: samorefleksije, strokovnega poguma in odgovornosti, ki jo nosi vsak državni tožilec, kot nosilec državnotožilske funkcije.

To je tisto, kar nas oblikuje. To je tisto, kar daje težo našim odločitvam. To je tisto, kar je jedro našega poslanstva. To je tisto, na čemer temelji naš ugled in delno tudi ugled pravosodja v celoti. Ugled pravosodja pa je tesno povezan s tem, kako ljudje razumejo, dojemajo in vrednotijo pravno državo. Zato je, dragi kolegi, naša odgovornost velika.

Ko sem pripravljala današnji nagovor, se nisem želela ozreti le na izzive in dosežke iztekajočega se leta. Ne zato, ker jih ne bi bilo, saj ste opravili veliko kakovostnega dela, za katerega vam na tem mestu izrekam vse pohvale. Ponovno smo dokazali, da smo intelektualno živa, strokovno učinkovita in tudi v mednarodnem okolju aktivna in prepoznavna organizacija. S projekti digitalizacije poslovanja sledimo trendu časa, z oblikovanjem lastnega orodja umetne inteligence veljamo tudi v mednarodnem prostoru za pionirje sodobnega pristopa pri učinkovitem reševanju zadev.

Letos smo tudi prvič pripravili anonimno anketo o zadovoljstvu in obveščeniosti vseh zaposlenih na Državnem tožilstvu, s katero želimo prisluhniti vsem zaposlenim in skupaj z vsemi vami ustvariti delovno okolje, v katerem se v stimulatívni organizacijski klimi odprto komunicira. Ker vsako vaše mnenje šteje.

Vendar sem se namenoma, kot 30. obletnici zbora državnih tožilcev pritiče, letos ozrla nazaj in skušala skozi oči oziroma natančneje prek nagovorov vseh mojih petih predhodnikov na mestu generalnega državnega tožilca ali tožilke ugotoviti, s katerimi izzivi se je naša organizacija soočala nekoč, kje je v tem času napredovala in kje v tem času vztrajajo isti ali podobni problemi in izzivi. Želela sem torej dati prostor mislim tistih, ki so vodili tožilstvo pred menoj. Kajti šele pogled nazaj resnično izostri sliko tega, kje je tožilstvo bilo, kje je danes in kam mora usmeriti svoj korak jutri.

Naloga ni bila preprosta, ker nagovorov prvih dveh generalnih državnih tožilcev Antona Drobniča in Zdenke Cerar v tožilskih arhivih ni. Ne zato, ker tožilcev na zboru nista nagovorila, temveč zato, ker so se Izobraževalni tožilski dnevi (oz. kot jih s kratico poimenujemo ITD) in zbori tožilcev začeli v analogni dobi. Brez digitalnega arhiva. Brez elektronskih zapisov. Brez današnje samoumevnosti, da se vse shrani, razpošlje in če ne drugje, ohrani nekje v medmrežju ali virtualnem svetu.

In prav ta praznina je najlepši dokaz, kako dolgo smo že tu.

V tridesetih letih smo se preselili od Ribnega do Bleda, od Bleda do Čateža, od Čateža do Portoroža — in letos prvič v Postojno. Vsaka lokacija ima svojo zgodbo, a ena je postala skoraj ikonična: zasneženi Bled.

Tam je naš nekdanji kolega Silvij Šinkovec, ki je vodil izobraževanja, izrekel stavek, ki je potem nekaj let ostal del notranje tožilske folklore: »Ko zasneži, se ITD zgodi.« In res — skoraj vsako leto je v prvih decembrskih dneh snežilo, a smo se leto za letom v želji po izobraževanju in druženju, po zasneženih cestah, in vremenskim nevšečnostim navkljub, prebijali na Bled. Danes, ko decembrski sneg izgublja tradicijo hitreje kot dogodki izgubijo papirnato gradivo, kolegica Mirjam Kline, ki v zadnjih letih vodi dogodek, tega stavka ne more več uporabiti. Ne zato, ker ne bi sledila tradiciji, ampak, ker kot tožilka ne more reči nekaj, kar ne drži. Za tožilce pa so resnična dejstva pomembna. Snega v decembru ni več, ITD in zbor tožilcev pa so ostali, ne glede na klimatske ali druge družbene spremembe.

In to je pravzaprav dobra prisposodba za naše delo: okoliščine se spreminjajo, tradicija se prilagodi, bistvo pa ostane.

Ko sem brala nagovore in izjave mojih predhodnikov, me je presenetilo, kako trem desetletjem navkljub naši glavni problemi in izzivi ostajajo enaki ali primerljivi. Če njihove misli ne bi bile že zapisane, bi bile danes lahko tudi moje.

»Kriminal se je strahotno specializiral, ima na razpolago vsa sredstva, zlasti ogromna denarna, ki jih tožilci nimamo, na razpolago ima silna tehnična sredstva, dela ne glede na to, kaj je dovoljeno in kar ni, ker itak dela samo nedovoljeno, nima nobenega ozira na človekove pravice, predvsem dela poteze vnaprej, mi pa sledimo le tistemu, kar je že bilo narejeno. Skratka, sodobni organizirani kriminal, zlasti kriminal mednarodnega tipa, zahteva adekvatna orožja za odkrivanje in za pregon storilcev,« je leta 1998, torej pred 27 leti, v intervjuju dejal GDT Anton Drobnič

Stavek o tem, da smo, ali si to v celoti priznamo ali ne, bili in smo tehnološko in z zakonskimi omejitvami še vedno korak za kriminalom.

“Slovenci za šankom vedo vse, pred policijo 50 odstotkov, pred tožilcem ali sodnikom pa se ne spomnijo več,» je leta 2001 GDT Zdenka Cerar v intervjuju slikovito opisala kompleksnost dokazovanja in sodelovanja posameznikov v kazenskih postopkih. Izjava, bi bila lahko danes, tako kot leta 2001, ponovno proglašena za izjavo leta v akciji časnika Večer.

Kako povedna in aktualna je ta izjava tudi danes, po 24 letih. Še posebej v povezavi s pavšalnim javnim ocenjevanjem neučinkovitosti in nesposobnosti državnih tožilcev pri dokazovanju in pregonu storilcev kaznivih dejanj. Še posebej tistih storilcev, za katere vendar ve vsa lokalna in druga skupnost. Pri tem v zadnjem času sploh niti ni več pomembno, ali za identiteto storilca ve tudi Policija kot organ odkrivanja niti ni pomembno, ali je oškodovanec podal potreben predlog za pregon zoper storilca kaznivega dejanja, ki je procesna predpostavka, tako za začetek kazenskega pregona kot tudi za končni sodni epilog.

Tu je potrebno povedati jasno in glasno. Tožilci smo lahko odgovorni le za tisto, kar je naše delo in le za tisti del postopka, ki je v naših rokah, četudi se v javnosti ta odgovornost prikazuje drugače.

Povedne so besede GDT Zvonka Fišerja iz nagovora leta 2013: “Medijski diskurz pri nas včasih ustvarja virtualno resničnost, ki lahko pride v precejšnje nasprotje z delom tožilcev in pravosodja nasploh, ki je neizogibno vezano na ugotovljena dejstva. Dejstva najprej, ocene in obsodbe potem,” in GDT Barbare Brezigar iz nagovora leta 2008: “Ne domišljam si, da bomo kdaj dosegli, da bi se zares objektivno poročalo o našem delu.»

Tri misli, izrečene v treh desetletjih in en pomen, ki ostaja še danes - najprej dejstva, potem kritike in očitki.

“Kazensko procesno pravo (p)ostaja področje, v katerem je edina stalnica reforma,” je v nagovoru tožilcem leta 2018 ocenil GDT Drago Šketa in dodal: “da ne gre prezreti, da se je v letošnjem letu tožilska stroka večkrat soočala s premalo pretehtanimi zakonskimi rešitvami, kar otežuje izvajanje naših pristojnosti, v nestabilnem normativnem okvirju nam je oteženo postopanje, zato si kot organ pregona želimo in pričakujemo učinkovitejši nabor ukrepov – takšnih, ki bodo vzdržali ustavnosodno presojo.»

Misel izpred 7 let, ki ne bi mogla biti bolj aktualna. Kljub temu, da je tožilstvo del represivnega državnega aparata, se tožilci kot pravniki zavedamo, da se mora kazenska zakonodaja spreminjati po tehtnem premisleku in s tresočo roko. Biti mora jasna in nedvoumno spisana, brez omejenega roka trajanja. Samo takšna varuje posameznike pred samovoljo države in zagotavlja predvidljivost, pravičnost in enakost. Ko je sprejeta, smo ravno tožilci tisti prvi varuhi zakonitosti, ki bdimo nad varovanjem človekovih pravic in svoboščin v predkazenskem postopku.

Četudi so spremembe potrebne, morajo biti zakonske rešitve premišljene, pa najsi gre za najlažja ali najtežja kazniva dejanja, majhne ali sistemske spremembe kazenske zakonodaje.

“Prav tako še nismo našli poti do učinkovitega in ekonomičnega reševanja primerov bagatelne kriminalitete, ki enim in drugim jemlje ogromno časa za pičel rezultat,” je že leta 2006 v nagovoru izpostavila GDT Barbara Brezigar.

Teče torej najmanj 19 leto, ko je bilo vprašanje spremembe ureditve načina pregona bagatelne kriminalitete bolj ali manj aktualna tema. Tudi v naši evropski soseščini poznamo različne ureditve in znane so slabosti in pasti, ki so jih prinesle spremembe. Pri nas je odločitev za tako sistemsko spremembo dozorela čez noč. Zaradi številčnosti bagatelnih kaznivih dejanj in s tem širokega nabora oškodovancev bi bila premišljena in sistemska rešitev za državo ne le dobrodošla, temveč potrebna. Zamujena je bila priložnost, da tožilstvo ni bilo razumljeno kot izkušen in aktiven oblikovalec

kazenskega pregona, kot selektor zadev za pregon in predvsem kot strokoven organ, ki bi s predlogi lahko prispeval k ureditvi vsebinsko in procesno najbolj primernih in sistemsko skladnih zakonodajnih rešitev.

Tožilstvo nikoli ni želelo ustvarjati vtisa, da verjamemo v lastno popolnost. Nismo popolni. To vemo. In zato z upravičeno kritiko našega dela nimamo težav. Samoevalvacijo že trideset let razumemo kot del profesionalnosti.

“Tožilci nikoli ne moremo reči, da smo naredili vse, kar bi morali in tako, da bolje ne bi mogli. Vselej je mogoče več in bolje,” so bile besede GDT Zvonka Fišerja v nagovoru leta 2016.

“Če zdravnik predolgo odlaša, ali če je diagnoza napačna, je pacientovo življenje ogroženo. Zaradi naših napak in predolгих sodnih postopkov - metaforično rečeno - umirajo tudi stranke v sodnih postopkih. Da bi bilo teh žrtev čim manj, je ključno, da naredimo vse, da ta čas skrajšamo,” se je GDT Drago Šketa v nagovoru leta 2018 slikovito obregnil ob soodgovornost tožilstva za predolge postopke.

“Vsi v pravosodju se bomo morali poleg strokovnosti naučiti tudi malo ponižnosti, časi so se namreč spremenili za vse, ne le za nas. Zato bomo morali postaviti človeka v središče. Tudi tožilci bomo morali to storiti - le ljudje s srčnostjo, občutkom za pravičnost, znanjem in profesionalnostjo lahko dobro opravljajo tožilsko delo,” pa so besede Barbare Brezigar iz nagovora v letu 2005.

Trideset let, trideset nagovorov, šest generalnih državnih tožilk oziroma tožilcev. Misli so različne, a že tri desetletja govorimo o istem: o nujnosti ustrezne zakonodaje, o sposobnosti kritičnega uvida v naše delo, o znanju in potrebi po neprestanem učenju, o integriteti, o odgovornosti in o potrebi po korektnem odnosu do državnega tožilstva, kot enega od stebrov pravosodja in države.

Zaključek mojega nagovora se je v zadnjih dneh sam od sebe oblikoval drugače, kot sem načrtovala ali si želela. Odzivi na zadnji dogodek v Novem mestu so ga postavili v nov okvir.

Državni zbor je namreč, kot odziv na dogodke v Novem mestu, s sprejetjem *Priporočil v zvezi z zagotavljanjem varnosti in učinkovitosti pravosodnega sistema na območjih z zaostrenimi varnostnimi tveganji v jugovzhodni Sloveniji*, v nasprotju z ustavo, Zakonom o državnem tožilstvu in opozorilom zakonodajne pravne službe državnega zbora, uvedel nov mehanizem nadzora državnega zbora nad delom tožilstva. Natančneje nad delom Okrožnega državnega tožilstva v Ljubljani, Novem mestu in Krškem.

Ustava in njena razlaga skozi ustavnosodno presojo ustavnega sodišča je povsem jasna. Državno tožilstvo - čeprav del izvršilne oblasti - je v razmerju do drugih organov izvršilne oblasti samostojno, v razmerju do zakonodajne in sodne oblasti pa neodvisno. Sistem nadzora izvršilne in zakonodajne oblasti nad delom tožilstva je že vzpostavljen z Zakonom o državnem tožilstvu. Ker danes govorim o ustavnosodni presoji in z njo povezani samostojnosti državnega tožilstva, se zdi skoraj jasnovidno, da smo že jeseni - ko si nismo predstavljali, da bomo morali zopet opozarjati na naš ustavnopravni položaj - za letošnjega častnega govornika povabili prav predsednika ustavnega sodišča dr. Roka Čeferina.

Spoštovani,

tudi zaključno misel si bom izposodila, tokrat iz nagovora GDT Zvonka Fišerja leta 2016:

“Za pravosodje gre, za njegov položaj ter delovanje, ki je v interesu ljudi. Pravosodje je potrebno razumeti kot priložnost in ne kot problem. Tudi tožilstvo je del oblasti. Institucije pravne države in njihovo avtoriteto pa je treba ščititi in braniti. Če nosilci družbene moči s kritiko pravosodja sprožijo

plaz, ki kot blisk šine skozi medije in oblikuje javno mnenje, pa se potem takšno mnenje vrne kot povod ali razlog za še hujšo kritiko. Gre za nevarno igro.”